

Als tussenstop tussen Boskoop en Alblasterdam doet drs. Arie Visser Gouda aan. Geplaagd door files en een daardoor veranderde agenda neemt hij desondanks ruim de tijd voor een – door hemzelf aangevraagd – interview. ‘Het is goed om door anderen kritisch te worden bevraagd’, is zijn motivatie. In alle rust doet Arie verslag van zijn eerste bevindingen over de motivatie van leerlingen bij exemplarisch onderwijs. “‘Waarom blijven kinderen eraan hangen?’ is een vraag die me blijft boeien.’ De vraag stellen is één, het antwoord vinden is twee. Welke antwoorden heeft Arie al gevonden? En: wat is zijn eigen motivatie voor dit onderzoek?

Meerdere factoren bepalen motivatie in exemplarisch onderwijs

Motivatie als samenspel

Aan het begin van het interview benadrukt Arie dat alleen het theoretische kader staat. ‘Of in de praktijk te zien is wat ik gevonden heb, moet het tweede deel van mijn onderzoek uitmaken’, zo stelt hij. In de tweede helft van cursusjaar 2008-2009 hoopt hij door middel van kwalitatieve interviews de praktijk te verkennen. Gelukkig ontbreekt het hem niet aan voorbeelden. ‘Soms heb ik dingen zelf zien gebeuren; andere verhalen zijn van horen zeggen.’

Eigen motivatie

Wat is de motivatie van Arie om dit onderzoek te doen? Daar hoeft hij niet lang over na te denken.

de thematiek in de exempels. Ik vroeg me af waardoor die grote betrokkenheid veroorzaakt wordt. Het was daarom niet moeilijk om te kiezen voor dit onderwerp.’

Ontmoeting met het verschijnsel

Arie hoeft niet lang na te denken als gevraagd wordt welke antwoorden hij in de theorie gevonden heeft op de vraag wat kinderen motiveert bij exemplarisch onderwijs. Een eerste antwoord is volgens hem de centrale plaats van het fenomeen. ‘Het verschijnsel staat centraal en is altijd aanwezig. Bij “Drijven en zinken” zijn de materialen aanwezig en kun je aan de gang. Als je bezig bent met het exemplel “Anne Frank”

Arie Visser (1970) behaalde na de havo zijn pabodiploma. Naast zijn parttime baan op scholen in Gouda en Alblasterdam studeerde hij Onderwijskunde aan de Universiteit Utrecht. Na zijn studie ging hij aan de slag als intern begeleider in Alblasterdam en schoolbegeleider bij het BGS in Ridderkerk. Na twaalf jaar richt hij zich nu volledig op schoolontwikkeling. In 2007 werd Arie lid van de kenniskring van het lectoraat exemplarisch onderwijs. Voor het lectoraat doet hij één dag in de week onderzoek en draait hij mee in nascholings- en coachingstrajecten.

‘Mijn eigen motivatie om dit onderzoek te gaan doen heeft twee kanten. Een van de redenen was dat dit onderwerp in het lectoraatsplan van Bert Kalkman stond. Dus over het onderwerp motivatie moest onderzoek worden opgezet. Ik heb voor "motivatie" gekozen omdat ik geboeid werd door de motivatie van kinderen. Ik hoorde om me heen dat kinderen aan het onderwerp blijven hangen en sterk betrokken zijn bij

nemen de indrukwekkende dagboekfragmenten een centrale plaats in.’

Naast de centrale plaats van het verschijnsel vindt Arie de aanzuigende werking van het fenomeen belangrijk. ‘Door de vraagstelling worden de kinderen het verschijnsel in gezogen. Ze verbinden zich met het verschijnsel en worden eigenaar van het probleem dat

centraal staat.'

Arie voelt zich vooral aangesproken door wat professor dr. Horst Rumpf hierover zegt. 'Rumpf spreekt in dit verband over een daadwerkelijke ontmoeting van de kinderen met het verschijnsel. Die ontmoeting is zodanig dat kinderen een proces van verbazing en vertwijfeling doorlopen.' Arie noemt deze ontmoeting de weg waarlangs kinderen gemotiveerd raken om kennis van en aan het verschijnsel te verkrijgen.

Veel onderwerpen in de omringende werkelijkheid lenen zich om op exemplarische wijze benaderd te worden, meent Arie. 'Het vraagt wel goede doordenking. Kijk, een voorwerp heb je snel in de

ontwerp maken van hun voorwerp. Hoewel dat eerst een remming leek, hinderde dat hun motivatie niet, maar stuurde en stimuleerde het juist. Ik merk dat van allerlei onderwijsconcepten vooral exemplarisch onderwijs een beroep doet op de natuurlijke nieuwsgierigheid van kinderen.' Arie lacht een beetje als hij terugdenkt aan die middag over drijven en zinken. 'Mooi was dat na schooltijd een jongetje naar me toe kwam en vroeg of hij materialen mee naar huis mocht nemen. Hij wilde weten wanneer zijn ontwerp bleef zweven in het water!'

De onderzoekende houding ziet Arie ook terug bij volwassenen. 'Zie je het voor je: volwassenen die met

kring gelegd, maar in het verschijnsel moet wel een exemplarische pit aanwezig zijn, iets wat tot verbazing, verrassing of verwondering leidt. En dat is niet altijd het geval.'

Onderzoekende houding

Ook Martin Wagenschein reikt Arie een antwoord op zijn onderzoeksvraag aan. 'Wat ook motiveert, is volgens mij de onderzoekende houding van elk mens. Wagenschein schrijft dat elke lerende een geestelijke honger kent', legt hij uit. 'Wagenschein bedoelt daarmee dat elke lerende een honger heeft naar het verstaan van de dingen. Ik zie dit ook bij kinderen terug. Ze hebben zin om te onderzoeken en nieuwe dingen te weten te komen.'

Enthousiast vertelt Arie over zijn ervaringen met kinderen bij de uitvoering van de miniatuur 'Drijven en zinken'. 'De kinderen kregen de opdracht iets te ontwerpen wat niet drijft en niet zinkt, dus zweeft. Ze popelden van enthousiasme om met de materialen aan de slag te gaan. Van mij moesten ze eerst een

hun neus boven een bak met water staan te kijken of hun voorwerp in het water blijft zweven? En dan de enthousiaste uitroepen "Kom eens kijken!" en "Arie, hij doet het!"'

Spel als motivatie

Arie wordt voorzichtig als hij een vierde aspect van motivatie benoemt. Woorden als 'vermoeden' en 'misschien' omlijsten zijn verhaal. 'Met wat ik gezien en gelezen heb, kom ik tot de voorzichtige hypothese dat ook het spel en de verbeelding een aspect zijn van motivatie binnen exemplarisch onderwijs', zegt hij. Aan de hand van de persoon van een uitvinder, wetenschapper of kunstenaar worden ze de wereld van het verschijnsel binnengeleid. 'Het is vaak zo levensecht. In het exempel over de gebroeders Wright worden de kinderen zelf de uitvinders van het vliegtuig. Prachtige dingen heb ik daarvan gezien tijdens klassenbezoeken. Ze *spelen* het niet, ze *zijn* het! Ze bedenken oplossingen voor de problemen waar ze voor geplaatst zijn.'

Wat voor Arie ook nog een vermoeden is, is dat motivatie door exemplarisch onderwijs gestimuleerd wordt omdat alle zintuigen worden aangesproken. 'Het mooie is dat alle zintuigen worden ingeschakeld. Niet alleen het luisteren, ook het voelen, ruiken en zien krijgen een plek. Daarmee wordt een beroep gedaan op het hele kind. Ik heb sterk de indruk dat dit ook een aspect is van motivatie. Dit wordt echt een onderdeel van het empirisch onderzoek, verzekert hij.

Informereren en trainen

Wat is het belang van het onderzoek naar motivatie? Over deze vraag hoeft Arie niet lang na te denken. 'We weten dat kinderen gemotiveerd zijn voor en geraakt worden door exemplarisch onderwijs. Er is nog geen onderzoek gedaan naar de oorzaken hiervan. Als we hier meer zicht op hebben, kunnen we

eenduidig begrip. Maar bij het lezen van literatuur blijkt het een complex begrip te zijn met veel aspecten die in samenspel de motivatie vormen. Mijn onderzoek moet duidelijk gaan maken welke aspecten de motivatie binnen exemplarisch onderwijs vormen.' Een hele klus, zo geeft hij aan. 'Een hele bulk literatuur, maar soms verrassend.'

Door zijn werk binnen scholen vangt Arie soms geluiden op van leraren die verhalen gehoord hebben over exemplarisch onderwijs. 'Wat ik dan hoor, is dat mensen denken dat exemplarisch onderwijs alle motivatieproblemen oplost.' Die gedachte bestrijdt hij. 'Bij exemplarisch onderwijs zijn er kinderen die het lastig vinden om goed te luisteren of een eigen inbreng in het gesprek te hebben. Kinderen met PDD-NOS vinden het zeker lastig om met de open structuur

'Het kind verlangt van binnenuit niets vuriger dan leren.' Martin Wagenschein (1953)

gefundeerd aangeven wat kinderen motiveert.' Arie denkt onder meer aan het voorlichten en informeren van zich oriënterende scholen. 'De waarde van exemplarisch onderwijs kan op grond van onderzoek worden verantwoord aan de omgeving', licht hij toe. Wat daarbij komt, is de praktische kant van input voor bijvoorbeeld trainingen. 'Als we weten wat kinderen motiveert en wat juist niet, kunnen we in trainingen leraren handvatten geven om te groeien in exemplarisch onderwijs.'

Enkele tips voor leraren heeft Arie wel: 'Probeer als leraar terughoudend te zijn. Ik bedoel daarmee dat je alle ruimte geeft aan het onderwerp en niet zelf in het middelpunt staat. Als je terughoudend en bescheiden bent, krijgen kinderen alle ruimte voor hun inbreng.' Hij geeft gelijk toe dat hij dit zelf nog lastig vindt. Een tweede tip kan helpen om terughoudend te zijn en te blijven: 'Laat het verschijnsel echt centraal staan. Je begint ermee, je gaat ermee verder en je eindigt ermee. Door de vraagstelling stel je je als leraar terughoudend op en buig je je samen met de kinderen over het verschijnsel.'

Misverstanden over motivatie

Tegen het eind van het interview benadrukt Arie dat er meerdere misverstanden zijn als het gaat om motivatie: 'Motivatie lijkt bijvoorbeeld een heel

om te gaan en weten niet goed wat er allemaal gaat gebeuren. Kinderen met ADHD kunnen heel druk zijn en impulsief reageren. Dat hoort bij hen en wordt niet opgelost door exemplarisch onderwijs.'

Toch zie je soms ook verrassende dingen, weet Arie. 'Soms komen juist die kinderen verrassend uit de hoek. Is het niet in het gesprek, dan wel bij een ontwerpopdracht.'

Arie haast zich om een derde misverstand te benoemen: 'Soms hebben mensen het beeld dat je bij exemplarisch onderwijs alleen maar in gesprek bent. Dit beeld is onjuist. Het gesprek neemt wel een prominente plek in, maar er is ook veel afwisseling van activiteiten: nadenken, ontwerpen, groepswork en gesprek. Al die activiteiten doen een beroep op die onderzoekende en nieuwsgierige houding.'

Nieuwe invalshoeken

Motivatie binnen exemplarisch onderwijs? Het is een samenspel van het verschijnsel, de ontmoeting met het verschijnsel, de onderzoekende houding en de afwisselende activiteiten. Arie: 'Ik hoop dat ik dit samenspel niet alleen in de theorie, maar ook in de praktijk zal ontmoeten. En ik sta ook open voor nieuwe invalshoeken. Is dat weer niet die ingeschapen onderzoekende houding? Oftewel, mijn motivatie?'